

Kürdistan neresidir?

Kürdistan var mıdır varsa neresidir? sorusuna cevap verebilmek için temel kaynaklara müracaat etmek şarttır. Tarih ve coğrafya kitaplarında bu soruya cevap bulabilmek için önce Kürtlerin yaşadığı coğrafyayı tespit etmek gerekmektedir. Kürdistan var mıdır, varsa neresidir Kürdistan ismi ne zaman kullanılmıştır ve nereler kast edilmiştir soruları geçmiş dönemde tarihçiler ve coğrafyacılar arasında da tartışılmıştır. Günümüzde ise Kürdistan konusu siyasi bir mana ve mahiyet kazanmış, Türkiye siyasetinin ana gündem maddelerinden birisi olmuştur. Her durum veya sorunda olduğu gibi bu tür tartışmanın da şüphesiz tarihsel temelleri vardır. Konuyu doğru tespit edebilmek için dünden bugüne doğru ele almak gerekmektedir. Kürdistan konusuyla ilgili olarak tarih ve coğrafya kitaplarında sınırlı da olsa önemli bilgiler mevcuttur. Şimdi bu bilgileri kısaca özetlemeye çalışalım:

Mekânsal Çerçeve: İslâm tarih ve coğrafya kitaplarında Kürdistan ismi kullanılmadan önce bugün Kürdistan denilen bölge için geçmişte “Ermeniyye, el- Cezire ve Cibâl” ismi kullanılmıştır. Kürtler, Cibâl, Fars ve Ermeniyye bölgelerinde yoğun olarak yaşamıştır. Bu bölgeler bugün Kuzey Irak, İran’ın batısı ve Güney Azerbaycan olarak bilinmektedir. El-Cezire: “İslâm tarihçileri Yukarı Mezopotamya’ya, el- Cezire demiştir. Fırat ve Dicle nehirleri arasında kalan toprakların kuzeyini ifade eden el-Cezire Araplar tarafından üç mıntıkaya bölünmüştür. Bölgenin doğu ve güneydoğusunda Diyar-ı Rebia (Nusaybin, Cizre, Ceylanpınar ve Musul ile çevrilidir), batısında Diyar-ı Mudar (Urfa merkez olmak üzere Yukarı Fırat) ve en kuzeyinde de Diyarbekir (Amid), Silvan, Erzen, Hasan Keyf ve Mardin’i kapsayan Yukarı Dicle yer alır. ” el-Cibâl; İran ve Irak sınırlarının kesiştiği Zagros Dağları ki, Kirmanşah, Hemedan, Nihavend, Dinever ve Şehrezor bölgelerini, el-Zavzan (Zozanın Arapçalaşmış hali) ise Musul’un hemen yukarısındaki Behdinan mıntikası, Ahlât ve Urumiye gölüne kadar olan dağlık Hakkâri (Araplar bu bölge için Bakarda ismini kullanıyordu) bölgesini kapsıyordu. Ermeniyye ise Güney Kafkasya, Kuzey Doğu Anadolu’nun yüksek ve dağlık kesimleri, Doğu’da Berzağa şehrinden Babü’l- Ebvâb’a kadar uzanır. Kuzeyde büyük Kafkas dağlarıyla kesilir. Batı’da Bilâd’ı Rum’u ve güneyde Irak ve Cezire hududunu kapsar. Bu genel sınır bize İslâm fetihlerinin olduğu dönemde yaklaşık olarak Ermeniyye eyaletinin sınırlarını verir. Ermeniyye dört bölgeden oluşmaktadır: Birinci bölge Sisecan Erran, Tiflis, Berzega, Baylakan ve Şirvan’dır. İkinci bölge Cürcan, Sügdabil, Feyruz Kubad ve Lezgidir. Üçüncü bölge Büsferrecan, Erdebil, Sıraç tayr, Bağrevend ve Neşva’dır. Dördüncü bölge Şimsat, Hilat, Kalikila, Erciş ve Bacüneys’ dir. Müslüman Arap coğrafyacılar bu bölgenin sınırları ve kapsamı hakkında ittifak etmiştir. Bölge, önceleri Fars ve Bizans İmparatorluğunun sonraları Müslümanlarla diğer kavimlerin çatışma alanı olmuştur.

İslâmiyetin doğduğu dönemde el- Cezire Bizans İmparatorluğu’nun, Cibâl bölgesi Sâsânilerin yönetimi altındaydı. Hakkâri coğrafyası ise bu iki süper gücün savaş alanı olmakla beraber coğrafyanın verdiği avantajla diğer bölgelere göre özerkti. Ağır basan tarafa göreceli bir itaat gösteriyordu. Perslerin yıkılışından (M. 380) İslâm’ın bölgeye gelişine kadar (M. 640) Arapların Bakarda diye isimlendirdikleri Hakkâri dışında Kürtlerin bağımsız ve özerk hiçbir siyasi mevcudiyeti yoktu. Kürtler siyasi olarak ülkelerini yönetmek için Arap-İslâm güçlerinin Bizans ve Sâsânileri ortadan kaldırmasını bekleyecekti.

El-Cezire ve Cibal bölgesinin etnik yapısı karışıktır. Bölgede yaşayan kavimlerin isimlerini birer birer sayan Mesûdi; “Burada o kadar çok kavim yaşamaktadır ki sayılarını ancak Allah bilir.” demiştir. Bölgede Hazarlar, Deylemler, Lezgiler, Ermeniler ve Kürtler vardır. “Kürtlerin bu bölgeye ne zaman ve nasıl geldiği bilinmemektedir. İran’ın doğusundan batısına göç ettikleri, yerli halklarla karıştıkları ve Kürdistan’ı vatan edindikleri kabul edilmektedir. Kürtler, milat öncesinden beri Van Gölü çevresinde yaşamaktadır.”

İslâm tarih ve coğrafya kitaplarında Kürt ismi, Kürtlerin yaşadığı bölgeler; Kürt yurtları şeklinde mekân olarak veya Kürt adıyla bilinen kavim adı olarak nadiren kullanılmıştır. Bazı kitaplarda Kürtlerin yerleşim veya yaşam alanları için Zum (Zumum) ifadesi yer almıştır. Bu ifade daha çok göçebe Kürtlerin yaylak ve kışlakları için kullanılmıştır. Yukarıda adı geçen bölgelerde Kürtlerin yoğun olarak buldukları şehirler şunlardır. Musul, Ninova, Vasıt çevresi, Erbil, Hakkâri, Akru (Akra), Şehrizer, Hulvan, Kuhistan, Huzistan, Loristan, Uşne, Balus, Hadran, Endehuz, Ehvaz, Beyda, Dasin, Sîser, Hemedan, İsfahan, İstahr, Sührever, Erdeşir, Fars - özellikle Ahsa çevresi-, Şîrâz, Karmasin, Horasan, Er-recan Baylakan, Belescan, Sabur, Musul ve Cudi Dağı arası ve Fehman, Feridin ve Merc kasabalarıdır.

İslâm tarihinin erken dönemlerinde İslâm tarihçileri Kürtlerin yaşadıkları bölgeler için “Bilâd’ül- Ekrad, Memâlik’ül- Ekrad veya Menâtik’ül- Ekrad” isimlerini kullanmıştır. Bu anlatımlarla Kürtlerin yaşadığı bölgeler kast edilmiş ve tanımlanmıştır. Kürdistan isminin ilk defa Selçuklular devrinde kullanıldığı iddia edilmiştir. Hâlbuki Kürdabad ismi çok daha önce Sâsaniler devrinde kullanılmıştır. Moğol dönemi tarihçisi Hamdullah Müstevfi iki önemli eserinde Kürdistan konusuna temas etmiştir. “Tarihi Güzide” adlı eserinde “Fars kralı Tohmares döneminde putperestliğin yayıldığı coğrafyayı anlatırken kralın ülkeyi yedi eyalete ayırdığını söylemiştir. Bu eyaletler, Amul, İsfahan, Kuhendiz, Taberistan, Babil, Kürdabad (yani Kürdistan) ve Irak’ı Arap’tır. Bu bölgelerde putperestlik geleneği yerleşmiştir.” demiştir. Görüldüğü gibi Kürdabad ismi Selçuklulardan çok önce Sâsâniler devrinde bir eyalet adı olarak kullanılmıştır. Ancak Kürdabad ismi çok sınırlı bir mekân ve kısa bir dönem için kullanıldığından ne araştırmacıların ne de siyasilerin dikkatini çekmiştir. Konuya ilk defa bu satırlarda dikkat çekmekteyiz.

Hamdullah Müstevfi, “Nüzhet’ül- Kulûb” adlı eserinde konuya daha ayrıntılı olarak yer vermiştir. Yazar; Irak, Huzistan, Azerbaycan, Diyarbakır ve Ermenistan’ın sınırlarını gösterirken Kürdistan ismini üç defa kullanmıştır. Salmas şehrini tanıtırken “Şehrin suları Kürdistan tepelerinden gelir” demiştir. Hamdullah Müstevfi, kitabın onuncu bölümünde ise Kürdistan topraklarını tanıtmıştır. “Kürdistan toprakları on altı şehri kapsar. Kürdistan; Irak’ı Acem, Huzistan, Azerbaycan ve Diyarbakır tarafından çevrilmiştir. Süleyman Şah zamında bölgenin geliri yaklaşık 2 000 000 dinardı. Kürdistan; Alani, Alistar, Bahar şehri, Huftiyan, Derbend-i Tac Hatun, Derbend-i Zengi, Dezbil, Dinaver, Sultanâbâd, Cemcemal, Şehrizer, Kirmanşah, Kırind ve Hüsha, Kangever ve Maydast’tır.” Metindeki bilgi dikkatli olarak okunursa görülür ki; “Kürdistan, Irak-ı Acem, Huzistan, Azerbaycan ve Diyarbakır tarafından çevrilmiştir” denilmektedir.

İlk defa Kürdistan ismini kullanan ve İslam coğrafyasındaki bütün şehir, halk ve dinleri tanıtan yazar Kürt isminden sadece iki yerde söz etmiştir. Nihavent şehrini tanıtırken göçebe Kürtlerden söz etmiştir. (s. 93) Salmas şehrini tanıtırken Kürtlerin komşularıyla ilişkilerinden söz etmiştir. (s. 103) Emir Vahsudan ibn Revâdi el-Ezdi'yi tanıtmış ama Kürt olduğunu söylememiştir. (s. 95)

Yani Selçuklular devrinde Kürdistan ismi bugünkü anlamıyla sadece İran Kürdistan'ı için kullanılmıştır. Kuzey Irak ve Diyarbakır Kürdistan sınırlarının dışında kabul edilmiştir. Hâlbuki yukarıda adı geçen bölgelerin tamamı Büyük Selçuklu Devleti'nin hâkimiyeti altındadır. Buradan çıkarılabilecek sonuç şudur; Kürdistan etnik veya kültürel anlamda Kürtlerin yaşadığı bütün bir coğrafya için kullanılmamış sadece Selçuklulara bağlı bir eyalet adı olarak kullanılmıştır. Kürdistan eyaletinin merkezi Bahar şehridir. Hamdullah Müstevfi, Selçuklu Sultanı Sencer devrinde Kürdistan'ın bir eyalet olarak kurulduğunu ve bölgeye Süleyman Şah'ın vali olarak tayin edildiğini ifade etmiştir.

12. yüzyılın meşhur Türk yazarı Kaşgarlı Mahmud, Divan-ıLügat it- Türk adlı eserindeki haritada İran'ın batı bölgesini "Arz el-Ekrad" yani Kürt ülkesi adıyla kayıt etmiştir. Kaşgarlı Mahmud'un Arz el-Ekrad ismini kullanması çok manidardır. Kürdistan ismi Selçuklu tarihine ait kaynakların bir kısmında da geçmektedir. Reşidüddin Oğuznâmesi- Oğuz Destanı'nda Oğuz'un Kürdistan yoluyla Diyarbakır ve Şam'a harekâtı başlığıyla "Oğuz askerlerini çağırıp topladıktan sonra Kürdistan'a doğru yol aldı ve üç yıl arka arkaya Kürdistan dağlarında kaldı. Bu dağları bozgunculardan temizleyip, onların varını yoğunu yağma etti. Şehir halkı ve sahrada yaşayan ülke ahâlisini kendi taraflarına çekerek vergi tayin ettiler. Oradan Diyarbakır taraflarına geldi ve bu ülkelerin Erbil, Musul ve Bağdat'ın büyükleri Oğuz'un huzuruna gelerek il oldular, Oğuz'a layık armağan ve hediyeler getirdiler. Bu kış mevsiminde Dicle kıyısında kışlak yaptı." demiştir. "Selçuklular, Batı-İran'a geldiklerinde Şehrizer, Kirmanşah, ve Dakuka yöreleri, yani daha sonraları Kürdistan denilen bölge, Ekrad'dan Anazoğullarının elindeydi. 1101 yılında bu beyliğin henüz zaptedilmemiş topraklarından mühim bir kısmı, çağdaşları olan birçok Türkmen beyleri gibi, kendi hesabına faaliyette bulunan Kara-Beli bir Salur beyi tarafından fethedildi.

Yıvalar (1158) da Hemedan'ın batısında yaşamaktadırlar; hâkimiyetleri altında bulunan yer İran'da Kürdistan denilen genişçe bir bölgedir. Bu bölge Dinever, Kirman-şah, Hulvan ve Şehrizer şehirlerini içine alıyordu. Hamdullah Müstevfi'ye göre Kürdistan bölgesi on beş idari yöreye ayrılmakta olup, Süleyman Şah zamanında bölgenin geliri iki yüz tumana yakın idi. Bu miktar Süleyman Şah zamanında Kürdistan vilayetinin nasıl mâmur olduğunu açık bir şekilde gösterir." Reşidüddin Fazlullah, Câmiu't- Tevârih adlı meşhur kitabında: "17 Nisan 1286 yılında Gazan Han'ın ordusu Kürdistan'ın Hakkâri dağlarına gidip, eşkıyalık yapan ve fitne çıkaran Kürtleri öldürmeleri hakkında ferman çıktı." ifadesinde Kürdistan ismini kullanmıştır.

Timur devri yazarlarından Tacü's-Selmâni, Mirza Şahrüh'un hâkimiyet alanını açıklarken "Kürdistan" bölgesinin adını da zikretmiştir. Ebubekr-i Tihranî: Kitab-ı Diyarbekriyye adlı eserinde "Kara Yusuf Barâni yönetiminde bütün vilayetler Irak-ı Acem, Diyarbakırdan Erzincan, Tercan, İspir' e kadar olan yerler, İnak Mahmud'a bıraktığı

Kürdistan, Mardin, Mezrin, Musul, Sincar ve Siirt gibi yerlerle otuz iki kale, Süleymâni, Zirki gibi Kürtler Bitlis hâkimi Emir Şemseddin ile Hizan Emiri bulunuyordu.” demiş ve Kürdistan ismini kullanmıştır.

Kanuni Sultan Süleyman devrinde Osmanlı Devleti'ninin 1520, 1521, 1527 ve 1567 yıllarında oluşturulan eyaletlerinden biri Kürdistan adını taşımaktadır. Kanuni Sultan Süleyman'a ait 18. 10. 1525 tarihli fermanında; “Akdenizin ve Karadenizin, Rumeli'nin ve Anadolu'nun ve Karaman'ın ve Rum'un ve Vilayet-i Zülkadriye'nin ve Diyarbakir'in ve Kürdistan'ın ve Azerbaycan'ın ve Acem'in ve Şam'ın ve Haleb'in ve Mısır'ın...” denilmiştir.

Kürdistan ismi kullanılırken hangi zaman diliminde ve neresi için kullanıldığına dikkat edilmelidir. Meselâ Emir Şerefhan Bidlisî, Kürdistan ismini küçük hanedanların yaşadığı bölge anlamında kullanmıştır. Ona göre 16. yüzyılda “Kürdistan; Dersim ve Çemişkezek bölgesidir.” Şerefhan 16. yy da Kürt aşiretlerin ve Kürt memleketlerinin sınırlarını şöyle tespit etmiştir: “Kürt memleketinin sınırları Hürmüz denizi kıyısından başlar; doğru çizgi üzerinden Malatya ve Maraş illerinin nihayetine kadar uzanır. Bu çizginin kuzey tarafı Fars, Acem Irak'ı, Azerbaycan, Küçük ve Büyük Ermenistan'ı teşkil eder. Güneyinde ise Arap Irak'ı, Musul ve Diyarbakır düşer. Bununla birlikte, bu insanların soyundan birçok halk ve kabile, doğudan batıya kadar birçok ülkede yayılmışlardır.” demiştir.

Kürdistan'ın yeri konusunda tarihçiler arasında ihtilaf vardır. Meselâ Hoca Sadettin Efendi: “Diyarbakir ve Kürdistan hâkimi olan Ustaçlı Mehmed Han” derken Diyarbakir'ı Kürdistanın dışında tutmuştur. “İran Şahı asker toplayıp kendi egemen olduğu günlerde Kürdistan iline ve özellikle de Bitlis ve Hizan'a hâkim olan Kurt beyi baş ve başbuğ edininp” derken Bitlis'i ve Kürdistan'ı ayırmıştır. Muhtemelen bütün Kürtlerin yaşadığı yer anlamında Kürdistan ismini ilk defa ve doğru olarak kullanan kişi Evliya Çelebi'dir. Onun Kürdistan tanımlaması içinde Doğu Anadolu, Erdelan (İran) ve kısmen Kuzey Irak mevcuttur. “Ammâ bu kadar ülkeler içre beş kere yüz bin tüfeng-endâz (atan) ümmet-i Muhammed Şâfi'îyyü'l-mezheb vardır.” diyerek bölgenin İslâmi hassasiyetine dikkat çekmiştir.

Şemseddin Sâmi, Kürdistn'ı şöyle tarif etmiştir: “Kürdistan Asya-i Garbî'de kısm-ı azâmı Memalik-î Osmanîye'de ve bir kısmı İran'a tâbi büyük bir memleket olup, ekseriyet üzere ahâlisi bulunan Kürt kavminin ismi ile isimlenmiştir. Bu isim taksimat- ı mülkiye ve siyasiyeye dâhil olmayıp, vaktiyle bizde “Kürdistan Valiliği” ve şimdi İran'da “Kürdistan Eyaleti” bu isimle isimlenen memleketin bütününü ihata etmediği gibi, Kürtler dahi dağınık ve sair akvamlarla karışık bulduklarından, Kürdistan'ın hududunu tamamıyla tayin etmek müşküldür. Ancak takribî olarak diyebiliriz ki: Kürdistan; Urmiye ve Van Göllerinin sahilinden, Kerhe ve Diyale Nehirlerinin menbalarına ve Dicle'nin mecrasına dek uzanmış olup garb-ı şimaliye doğru hududu Dicle'nin mecrasını takible Fırat'ı terki eden Karasu mecrasına ve oradan şimale doğru Aras Havzası'nı Fırat ve Dicle Havzası'ndan ayıran hatta kadar ulaşır. Bu itibarla Memâlik- i Osmanîye'de Musul vilâyeti'nin kısm-ı azamı, yani Dicle'nin solunda bulunan yerleri ve Van ve Bitlis vilayetleriyle Diyarbakir ve Ma'muratul-Aziz vilayetlerinin birer parçası ve Dersim Sancağı Kürdistan'dan sayıldığı gibi, İran'da dahi Kürdistan namıyla ma'ruf olan eyaletle Azerbeycan Eyaleti'nin yarısı, yani cenub-i garbî kısmı Kürdistan'dır. Bu vecihle Kürdistan; şimal-ı şarkî cihetinden Azerbeycan, şarken Irak-ı

Acemî, cenuben Loristan ve Irak-ı Arabî, Garb-ı Cenubi ihetinden Cezîre, garb-ı şimalî tarafından dahi Anadolu ile mahduttur.”

19. yüzyılda Osmanlı Devletinde Kürdistan ismi daha yaygın olarak kullanılmıştır. Tanzimat devrinde Aralık 1847 tarihinde doğu bölgesinde kurulan eyalete Kürdistan adı verilmiştir. 1886 yılında Ali Saib tarafından Darüşşafaka beşinci sınıflara okutulmak için hazırlanan “Coğrafyayı Mufassal” adlı kitapta Kürdistan ismi sıkça geçmiştir. “Anadolu’yu Şâhâne” adıyla Anadolu’nun doğusundaki şehirler anlatılırken “Erzurum vilayeti Anadolu’yu Şâhâne’nin kuzey doğusunda yer alıp bir kısmı yukarı Kürdistan’dan ibaret olup, Bitlis vilayeti Kürdistan’nın bir kıtasından ibaret olup, Van vilayeti Kürdistan’ın bir kısmından ibaret olup, Hakkâri vilayeti Kürdistan’ın bir cüz’ünden müteşekkil olup, Musul vilayeti Kürdistan’ın bir kıtasından ibaret olup, Cezirei Asuriyeye (Kürdistan)” denilmiştir.

Reşat Nuri Güntekin’in ünlü eseri Çalıkuşu romanının orijinal baskısında Kürdistan ismini kullanılmıştır. “Nizamettin Efendi, artık bir daha İstanbul'a dönmemiş, altı sene diyar diyar bütün Kürdistan'ı, Irak'ı, Arabistan'ı dolaşmıştır.” Batılı araştırmacılar da Kürdistan konusunda benzer bilgiler vermiştir. “Güneybatı Azerbaycan’ın zengin media bölgesine Araplar “Cibâl” diyordu. Cibâl bölgesinin batı kısmında Kürtler güç ve ün kazandı. Burası yanlışlıkla Ortaçağ boyunca Kürdistan olarak bilindi. Bu yüzden bu bölge sık sık Irak Acemi veya Arap Irak’ı gibi isimlerle adlandırıldı. Cibâl bölgesi çok zengindi. Kirmanşah, Hemedan, Rey, İsfahan Sultâniye, Tuster ve Ahvaz gibi pek çok önemli şehri içine alan bir bölgeydi.”

“Muhtemelen Kürtler bin yıldır Kafkasya’da varlıklarını sürdürüyordu. Müslümanlar 7. yüzyılda Aras Nehrine doğru ilerleyince Kürt aşiretler Müslümanlar arasına karıştı. Kürtler muhtemelen Zagros bölgesinde yoğun olarak bulunuyorlardı.

Müslümanlar fetihler esnasında bu bölgeye yerleştiler. Kürtlerin büyük bir kısmı göçebe kabileler şeklinde yaşıyorlardı. Diğerleri askerdi ve savaşla meşgul idiler. Bu dönemde diğer toplumlarda olduğu gibi Kürtlerde de Kürt bilinci yoktu. Onlar kendilerini Müslüman olarak hissediyorlardı. Kürtler fetihler döneminde Müslüman topluluklar arasında varlıklarını sürdürdüler. Moğol işgalini takiben bütün bölge Moğollar tarafından yakılıp yıkıldı. Kürt kabileler Karabağ’ın güneyindeki topraklara taşındılar. 16. yüzyılın sonunda Şah Abbas binlerce Kürd’ü zorla kuzeydeki Türkmen kabilelere karşı siper olarak İran’a yerleştirdi. 18. yüzyılda Nadirşah ise bunun aksini yaptı.”

Kürdistan ismi çağdaş araştırmacılar tarafından çoğunlukla yanlış kullanılmıştır. Sanki bugün Kürtlerin yaşadığı bölgeler tarih boyunca Kürdistan adıyla anılmış gibi genellemeler yapılmıştır. Meselâ Sıddık Skender, “A Brief History of Kurds and Kurdistan” adlı eserinde “M. 228’ den itibaren İran’daki Sâsanî İmparatorluğu uzun süre Kürdistan’ı kontrol etti. Roma ve Sâsaniler arasında Kürdistan ve Ermenistan’a hâkim olmak için 640’ lı yıllara kadar savaşlar oldu. 640’dan itibaren Halife Ömer yönetimindeki Müslümanlar bölgeye hâkim oldu. Sonra Emeviler ve Abbâsiler bölgede hükümran oldu. Bu dönemde Kürtlerin de etkin olduğu hanedanlar kuruldu. Kürdistan’da on civarında bağımsız veya bağımlı hanedan kuruldu.”

M. S. Lazerev - Ş. X. Mihoyyan, “Kürdistan Tarihi” adlı eserinde: “Kürtlerin tarihsel yurdu olarak bilinen Kürdistan hiçbir zaman kesin coğrafi koordinatlara sahip olamamıştır. Savaşlar, istilalar, göçler Kürdistan’ın sınırlarında defalarca değişikliklere yol açmıştır. Kürdistan adı her zaman Kürt bölgesinin tümü için değil sadece onun ayrı kesimleri için kullanılmıştır.” 60 demiştir. “Çok eskiden beri Kürtler Van Gölü ile Urumiye Gölü ile Irak’ın iki nehrinin çıkışına kaynaklık eden dağları ile Zagros Dağları arasında yerleşik idiler. Bu alanın güneyden sınırı yukarı Lur aşiretlerine dek uzanıyordu. Bu savaşçı halk, etrafındaki hükümetler yıkılınca kuzeye ve batıya doğru yayıldı. Günümüze kadar yaşamlarını bu alanlarda sürdürdüler. Sınırları, Doğu Beyazıt, Erzurum, Erzincan ve Haleb’in kuzey doğusundaki dağlara varıyordu.”

Kürdistan konusuyla ilgili bilinmesi gereken asıl husus şudur. Kürtler, İslâmiyetle birlikte tarih ve varlık sahnesine çıkmıştır. Tarihleri boyunca Kürtler aşiretler şeklinde yaşamış ve büyük bir siyasi teşekkül oluşturamamıştır. Müslüman Kürtlerin 10. ve 13. yüzyıl arasında özellikle Abbâsiler devrinde İslâm toplumu içinde siyasi, ekonomik, dini ve kültürel etkinlikleri artmıştır. Hatta Kürtler bu dönemde küçük hanedanlar kurmuştur. Ancak Abbâsiler devrinde büyük bir Kürt devletinden ve bağımsız bir Kürdistan’dan söz edilmemiştir. Kürdistan olarak bilinen coğrafyanın adı bile bir Müslüman Türk devlet adamı tarafından kayda geçirilmiştir. Kürdistan olarak bilinen coğrafya kısa süre için bile olsa sadece Büyük Selçuklu Devleti döneminde tek devletin egemenliği altında bulunmuştur. Selçuklular devrinde Kürt coğrafyası Selçuklular tarafından yönetilmiştir. Sonraki dönemlerde Müslüman Kürtler diğer Müslüman toplumlarla birlikte yaşamıştır. 16. yüzyılda Yavuz Sultan Selim devrinde çoğunlukla Doğu Anadolu ve Kuzey Irak’ta yaşayan Kürtler Osmanlı egemenliği altına girmiştir. Osmanlılar döneminde İran ve Kafkasya Kürtleri Osmanlı Devleti’nin hâkimiyeti altına girememiştir. Osmanlı Devleti döneminde Kürdistan olarak bilinen bölge coğrafi ve siyasi olarak bir bütünlük oluşturamamıştır. Siyasi Kürtçülerin “Osmanlılar döneminde Kürdistan parçalandı” iddiası tamamen tarihsel bir safsatadan ibarettir. Kürtler ve Kürdistan tarihi aynı zamanda işgal ve istilaların da tarihidir. Her güç bu topraklara değişik kültürleri getirmiş, Kürtlerin yaşamı ve gelenekleri çokça etkilenmiş ve bölgenin siyasi ve sosyal yapısı sürekli değişmiştir.

Yukarıda anlatılanlardan anlaşılın şü ki Kürdistan olarak bilinen coğrafyanın kaderi diğer Müslüman toplumların kaderiyle paraleldir. Müslüman Kürtlerin de yaşadığı yer anlamında Kürdistan tarihin hiçbir devrinde coğrafi bir bütünlük arz etmemiştir. Tarihin hiçbir döneminde Kürdistan ismi bütün Kürtlerin yaşadığı geniş coğrafi mekân anlamında kullanılmamıştır. Kürdistan’ın tamamında tarihin hiçbir devrinde Kürtler tamamen egemen olmamış ve devlet kurmamıştır. Hatta 19. Yüzyıla kadar -Ahmed-i Hâni’nin bazı düşünceleri hariç- Kürtlerde bütün Kürdistan’a sahip olma ve Kürt birliğini sağlama gibi bir düşünce olmamıştır. Kürdistan, tarihin her döneminde diğer Müslüman halklarla birlikte Orta Doğu’nun, hatta dünyanın büyük devletleri tarafından kontrol edilmiş ve yönetilmiştir.

Kürdistan coğrafyası sürekli olarak büyük devletlerin egemenlik bölgesi ve çatışma alanı olmuştur. Kürdistan’daki siyasi hâkimiyet dünyanın yönetimine paralel olarak sürekli el değiştirmiş ve Kürtler hâkim devletlerle eşgüdümlü veya otonom olarak yaşamıştır. Bu gün

ise Kürdistan dört devlet arasında parçalanmış olmakla beraber Kürdistan'da Amerikan gölgesi daha yakından hissedilmektedir.